

לשום מצוה (15) דמצה (16)!

דטבעה קודם הפסח בנהר ששמו "חישתא".
והחמיצו החטים במים, ואחר כך נמשו.
שריא רבא לזבוני חיטים לנכרים.

איתיביה רבה בר ליואי לרבא: תניא: בגד
שנארג בו חוט של כלאים, ואבד בו [לא
ניכר בו] אותו חוט הכלאים — הרי זה לא
ימכרנו לנכרי! ואף על פי שכלאים דעלמא
מותרים במכירה, הכא שאני. דכיון שאין
ניכרים בו הכלאים, חיישינן שמא ימכור
נכרי בגד זה לישראל אחר, ויכשל הישראל
בלבישת כלאים.

וכן לא יעשנו לבגד זה, מרדעת לחמור!
דכיון שאין ניכרים בו הכלאים, חיישינן

אלמא, קסבר רבא: הא דכתיב "ושמרתם את
המצות" — שימור מעיקרא בעינן, אף
בעודן חיטים. ומתחלתו של עסק המצה ועד
סופו, בעינן שתהא המצה משתמרת לשם
מצוה (17).

מ-ב ואף מר בריה דרבנא, מנקטא ליה אימיה
[החזיקה לו אמו] את החיטין לצורך הפסח,
בתוך ארבי [עריבות, קערות]! שכבר
מתחילת קצירתן שמרה את החיטין לשם
מצוה.

ההוא ארבא דחיטי [ספינה הטעונה חיטים],

שימור מחימוץ, היה צריך להיעשות לשמה.

17. וכתבו רוב הראשונים, דאין זה אלא למצוה
בעלמא. והרמב"ן נסתפק בזה. ולצד הא'
בדבריו, מעכב השימור בדיעבד, אף בשעת
היפוך העומרים.

ובשאלתות איתא, דאין יוצאים ידי חובה
אלא אם שמר מחימוץ משעה שנפל מים עליהם.
מיהו מסוף דבריו משמע, שהשימור מעכב כבר
משעת הטחינה. וכן פירש הבית יוסף בדעתו.
והיינו כמנהג צרפת ואשכנז לשומרם משעת
טחינה, משום שהם קרובים אז אל המים
[בריחים של מים].

וגם הר"ן כתב, דמשמע שצריך השימור
להתחיל קודם הלישה. ואם שמר רק מלישה
ואילך לא יצא.

אבל הט"ז שם סק"א פירש בדעת
השאלתות, דאין דין שימור לשמה בטחינה.
אלא דבלא שימור חיישינן לחימוץ, שמא נפלו
מים לקמח. ושני דיני שימור נפרדים הם. שימור
מחימוץ, ושימור לשם מצוה.

15. והגירסה ברי"ף "הפיכו לשום מצה". ויעוין
בערוך השלחן סימן תנג סעיף כ, שכתב בדעת
הרי"ף והרמב"ם, דאין דין שימור לשם מצות
מצה. אלא הוא דין שימור מחימוץ [שהרי לא
חילקו בשימור, בין כזית ראשון לבין מצה של
שאר ימות הפסח. ויעוין בהערה 7].

וכבר כתב כן הקרן אורה [מנחות מב א].
אלא שהוסיף, דאף לדיעה זו ודאי בעינן שימור
למצה של פסח. ולא סגי בשימור מחימוץ סתם.
וכדמוכח מחלות תודה ורקיקי נזיר שאין יוצאים
בהם. אלא שאינו דין כונה, כי אם צריך שימור
על דעת מצת פסח, ולא סגי אם נשמר מאליו או
לשם דבר אחר.

[ויעוין בצפנת פענח שמדמה ענין זה לפסול
היסח הדעת בקדשים, דלריש לקיש הוא פסול
הגוף].

16. ויעוין בצפנת פענח שכתב לפרש על פי
פסקי תוספות במנחות, דהתבואה השוכבת על
הארץ מחמיצה אף במחובר. ולכן היו מעמידים
את השבולים, כדי שלא יחמיצו. וכיון דהוי בזה

הפסח, **קבא** אחד לישראל זה, ו**קבא** אחרינא **לישראל** אחר! שלא ימכור הרבה מהם לאדם אחד. אלא מעט לכל אדם. **כי היכי דכליא קמו פיסחא** [כדי שיכלו קודם הפסח].

תנו רבנן: אין מוללין בקמח [נתנית קמח לתבשיל קרויה "מלילה"] **את הקדירה בפסח!** לפי שבא הקמח בתבשיל לידי חימוץ, קודם שירתחו המים שבו.

והרוצה שימלול, יעשה כסדר הזה. קודם יהא **נותן את הקמח לתוך התבשיל, ואחר כך יהא נותן עליו את החומץ!** שהחומץ מבשל את הקמח מיד, ואינו מניחו להחמיץ.

אבל לא יתן קודם את החומץ בתבשיל, ואחר כך את הקמח. משום שבאופן זה, כבר נתערב החומץ בתבשיל, קודם שניתן בו הקמח. ואין החומץ מבשל אלא כשהוא בעינו⁽⁴⁾.

מחמיצות. ואם כן, למאי איכא למיחש? אם נתבקעו, לא יקנם הישראל. ואם לא נתבקעו, הרי הן מותרות.

ותירץ, דחייטים שעוסקים בהם, אינן מחמיצות בלא ביקוע. אבל חייטים דמינח ניחא במים, ודאי מחמיצות אף בלא ביקוע.

והרא"ה תירץ דוקא בשעורים סבר הכי. אבל חייטים שהן סדוקות, מחמיצות אף בלא ביקוע. וכתב להוכיח כן מעבודה זרה סה ב.

ויעוין בר"ן שדחה ראייתו. וכתב לתרץ, דלעולם בנתבקעו איירי. דאכתי איכא למיחש, דלמא יטחנם הגוי וימכרם לישראל, ולא ידע הקונה שקמח של חטים מבוקעות הוא.

4. ואיירי שבשעת נתנית הקמח עדיין אין הקדירה רותחת. דאם לא כן, היינו חליטה. מיהו כשנותן בה חומץ הרי הוא ממחר את הבישול.

שמא יחזור ויטלנו מהחמור, ויתפרו באחד מבגדיו⁽¹⁾.

אבל עושים את אותו הבגד שאבד בו כלאים, תכריכין למת! שמאחר ובגדי המת אסורים בהנאה, תו ליכא למיחש שיטלנו וילבשנו. ובמה שלובש המת לא קפדינן משום כלאים. שהרי אין מצוות נוהגות בו, כדכתיב "ולמתים חפשי". ודרשינן, כיון שמת אדם, נעשה חפשי מן המצוות⁽²⁾.

ומסיק רבה לקושייתו: **לנכרי מאי טעמא גזרו דלא ימכור!**

וכי לאו משום דחיישינן דהדר מזבין ליה הנכרי לישראל אחר? אם כן, אף את החיטין שטבעו בנהר, יש לאסור למוכרן לנכרי. לפי שלא ניכר חימוצן. ושמא ימכרם הנכרי לישראל לצורך הפסח⁽³⁾.

הדר אמר רבא: לזבינהו לאותן חיטין קודם

1. ודוקא בכלאים אבודים אסור לעשות כן. אבל בכלאים ידועים מותר. ואף דמצעות של כלאים אסורים, התם היינו טעמא משום דחיישינן שמא תכרך לו נימא על בשרו. אבל מרדעת אין רגילה להכרך על בשרו. **תוספות.** ורבינו פרץ כתב, דאיירי הכא בבגדים קשים, דלא שייך בהם חשש זה.

2. ואף משום לעג לרש אין בזה. ודוקא בציצית אמרו, דמהאי טעמא צריך ליתנה בבגד המת. משום ששקולה היא כנגד כל המצוות. **תוספות.** והריטב"א כתב, דלא שייכא בזה לעג לרש, משום דאף החיים אינם אסורים בכלאים אלא בדרך הנאה. והמת אינו נהנה מהם.

3. והקשה רבינו אפרים [הובא ברא"ש], הרי סבר שמואל לעיל דכל שלא נתבקעו ממש אינן

רבי יהודה אומר: לכל כלי שני הוא נותן את התבלין. חוץ מלתוך דבר שיש בו חומץ וציר [משקה מלוח הנוסף ממליחות הדגים]! שהחומץ והציר מבשלים את התבלין אף בכלי שני(5).

אלמא, אף שהחומץ ניתן קודם בכלי, וכבר נתערב בתבשיל ואינו בעין, מכל מקום הוא מבשל. והיינו כ"ש אומרים, דמותר קודם לתת את החומץ, ואחר כך את הקמח.

והוינן: ונוקמה לשיטת ה"ש אומרים", נמי כרבי יוסי! שמצינו אף לרבי יוסי שאמר כדבריהם.

כדתניא: רבי יוסי אומר: שעורים שנשרו במים ונתבקעו — הרי הוא שורן בחומץ, והחומץ צומתן שלא יחמיצו! אלמא, החומץ מבשל את הקמח, אף אם קודם לכן נשרו השעורים במים(6).

ודחינן: מדברי רבי יוסי אין ראיה לדברי

ויש אומרים: מותר לו למלול, אף אם הוא נותן קודם את החומץ בתבשיל, ואחר כך נותן בו את הקמח! שאף כשהחומץ מעורב בתבשיל, הרי הוא מבשל את הקמח הניתן בתוכו.

והוינן בה: מאן נינהו "יש אומרים"?

אמר רב הסדא: רבי יהודה היא דאית ליה, דאף החומץ המעורב במים מבשל את הניתן בתוכו.

דתנן: האילפס והקדירה שהעבירן מעל גבי האש כשהן מרותחין, לא יתן לתוכן תבלין בשבת! משום שכלי ראשון מבשל את הניתן בתוכו, אף לאחר שהסירוהו מהאש.

אבל הוא נותן את התבלין לתוך הקערה או לתוך התמחווי שעירו לתוכם את התבשיל מהקדירה! לפי שאינם אלא כלי שני, וכלי שני אינו מבשל.

חליטה גמורה היא.

5. רש"י. מיהו מסקנת הסוגיא התם, דאף כלי ראשון אינו מבשל אליבא דרבי יהודה. ויעוין בפני יהושע שביאר למה כתב רש"י כאן כהוה אמינא דהתם.

6. וצריך עיון בסברת המקשן. הא רבי יוסי איירי בחומץ בעין, וכדדחי בסמוך. ודקארי, מאי קארי לה.

ויש לומר, דסלקא אדעתין, דמצינו דלרבי יוסי אלים כח החומץ ביותר. ואף לאחר שהתחילו השעורים להתנפח וקרובות הן לחימוץ, מעכבן החומץ מלהחמיץ. ולכך סבר, דאף כשאינו בעין נמי מהני. פני יהושע.

ותו לא אמרינן דהקמח יחמיץ עד שיבוא לידי רתיחה. תוספות ר"ד.

ורבינו דוד פירש שכן דרך המלילה, שנותן את הקמח בקדירה כשהיא רותחת על גבי האש, ואחר כך מסירה מן האש ונותן בה חומץ. וקאמר דיתן את הקמח קודם שמסירה מן האש. ולעולם משום חליטה הוא מותר. ולא יתן את הקמח לאחר שמסיר מן האש.

ו"ש אומרים" סבירא להו, דאף לאחר שמסיר מן האש, חליטה מעליא היא. שכלי ראשון מבשל אף שלא על גבי האור.

ולפי זה, הא דקאמר ד"ש אומרים" היינו רבי יהודה, הכי קאמר: אפילו לרבי יהודה דכלי ראשון אינו מבשל, מיהו כשיש בו חומץ הרי הוא מבשל. וכל שכן לחכמים, דאף בלא חומץ

ואף שמן הדין מותר למלול את הקדרה בקמח זה, מכל מקום במקום כבית ריש גלותא, ששכיחים בו עבדים, אין להתיר זאת. שהרי העבדים מזלזלין בדבר איסור. ואם נתיר להם בקמחא דאבישונא, יבואו להתיר אף בקמח סתם.

איכא דאמרי: רבא גופא מחי ליה בפסח קידרא בחסיסי! ואף הוא לא חשש בקמחא דאבישנא לחימוץ.

מתניתין:

א. **אין נותנין בפסח קמח לתוך חרוסת, או לתוך חרדל!** שהחרוסת יש בה חומץ⁽⁸⁾. והיא עשויה לטבל בה בשר. ורגילים לתת בה קמח כדי להקהות את טעמה. והקמח מחמיץ לאחר זמן, ומקהה את טעם החומץ. וכן נותנים אותו בחרדל, כדי להקהות את חוזקו. ובפסח לא יעשה כן, משום שהקמח יבוא בכך לידי חימוץ.

ואם נתן לתוכן קמח, יאכלו מיד! קודם שיספיק הקמח להחמיץ בהן.

ה"ש אומרים". שהרי **כי אשמעינן ליה לרבי יוסי** דהחומץ מבשל, **הני מילי היכא דאיתיה לחומץ בעיניה**, ואינו מעורב בדבר אחר. אבל בחומץ שמעורב על ידי תערובת כתבשיל, לא קאמר דהוא מבשל.

עולא אמר: אחד זה ואחד זה, בין שנותן קודם את החומץ ובין שנותן קודם את הקמח, אסור למלול את הקדירה בפסח כלל, משום הרחקה מחשש עבירה. וכדאיתא: "לך לך" אמרינן לנזירא, סחור סחור [לך מסביב], **לכרמא לא תקרב!** שמשום הרחקה מדבר איסור, אומרים לנזיר להתרחק מהכרם. כדי שלא יכשל באיסור אכילת ענבים.

רב פפי שרי לבורדיקי [לנחתומים] של דבי ריש גלותא, לממחה קדירה בחסיסי בפסח! שהתיר להטיל לתוך התבשיל "קמחא דאבישונא". והוא קמח שנעשה מחיטים קלויים בתנור. לפי שכבר אינן באות לידי חימוץ⁽⁷⁾.

אמר רבא: וכי איכא מאן דשרי לעשות כי האי מילתא בדוכתא דשכיחי עבדי?!

7. רש"י. ותמהו תוספות, הא לעיל אסרינן קמחא דאבישנא משום דחיישינן שמא לא נקלו יפה.

8. רש"י. והחוק יעקב כתב ליישב דברי רש"י, דלעיל איירי בחיטים קלויים. וכאן איירי מקמח שנתייבש בתנור. וחילוק זה מבואר כבר ברמב"ם פרק ה הלכה ג וה.

8. והרא"ש והר"ן פירשו, דבחרוסת איכא אף מים. ולשיטתם אולו, דמי פירות לבד אין מחמיצין.

7. רש"י. ותמהו תוספות, הא לעיל אסרינן קמחא דאבישנא משום דחיישינן שמא לא נקלו יפה.

8. רש"י. ותמהו תוספות, הא לעיל אסרינן קמחא דאבישנא משום דחיישינן שמא לא נקלו יפה. והחוק יעקב כתב ליישב דברי רש"י, דלעיל איירי בחיטים קלויים. וכאן איירי מקמח שנתייבש בתנור. וחילוק זה מבואר כבר ברמב"ם פרק ה הלכה ג וה.

8. והרא"ש והר"ן פירשו, דבחרוסת איכא אף מים. ולשיטתם אולו, דמי פירות לבד אין מחמיצין.

אמר רב כהנא: מחלוקת חכמים ורבי מאיר אינה אלא כשנתן את הקמח לתוך החרדל. דלחכמים אינו מחמיץ מיד. ולרבי מאיר, מיד הוא מחמיץ. אבל אם נתן את הקמח לתוך החרוסת, לרברי הכל ישרף מיד! שדוקא בחרדל התירו חכמים. לפי שהוא חזק, ומעכב את הקמח מלהחמיץ מהר⁽¹²⁾. אבל החרוסת מחמיצה את הקמח מיד.

ותניא נמי הכי: אין נותנין קמח לתוך החרוסת. ואם נתן, ישרף מיד!

ואם נתן את הקמח לתוך החרדל — רבי מאיר אומר: ישרף מיד!

וחכמים אומרים: יאכל מיד!

אלמא לא פליגי אלא בחרדל. אבל חרוסת, לכולי עלמא תשרף.

אמר רב הונא בריה דרב יהודה, אמר רב נחמן, אמר שמואל: הלכה כדברי חכמים! ובדיעבד, אם נתן את הקמח, מותר לאוכלו מיד.

אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה דרב יהודה: על מה אמרת "הלכה

ורבי מאיר אומר לאוכלן אפילו מיד! דקסבר, החומץ שבחרוסת וחזוק החרדל ממחרים את החימוץ, ומיד הוא מחמיץ⁽⁹⁾.

ב. כתיב בקרבן פסח, "אל תאכלו ממנו נא, ובשל מבושל במים, כי אם צלי אש, ראשו על כרעיו ועל קרביו".

ולא במים בלבד אסור לבשלו, אלא אין מבשלין את קרבן הפסח אף בשאר משקין. ואף לא במי פירות⁽¹⁰⁾! והטעם יבואר בגמרא.

אבל סכין בהם את הפסח קודם צלייתו⁽¹¹⁾.

וכן מטבילין אותו בהן [בשאר משקין ומי פירות], בשעת אכילתו!

ג. מי תשמישו של נחתום, שבהם הוא מצנן את ידיו בשעת עריכת וקיטוף העיסה, ישפכו בפסח. מפני שהן מחמיצין מחמת פירווי הבצק שנופלין לתוכם.

גמרא:

שנינו במתניתין: ואם נתן יאכל מיד. ורבי מאיר אומר!

ויש לומר, שהוא משום "אבל סכין ומטבילין אותו", דהיינו בחרוסת. מהר"ם חלאווה.

11. רש"י. והרמב"ם בפירוש המשניות כתב דבין סכין ובין מטבילין היינו לאחר צלייתו.

12. והמהר"ם חלאווה כתב בשם רש"י, שחזוק החרדל אופה את הקמח, ושוב אינו בא לידי חימוץ אף אם ישגהו [ודלא כדמשמע ברש"י לפנינו, דרק גורם שלא יחמיץ מיד].

ובשם הירושלמי הביא, דבתרוייהו אסור

מיהו מלשון רש"י משמע, דאיירי אף בלא מים. ולשיטתיה אזיל, דאף מי פירות לבדם מחמיצים חמץ נוקשה. פני יהושע.

9. ורבינו פרץ כתב, דמשום גזירה הוא. דכיון דהם דברים העשויים להשהותן לזמן מרובה, חיישינן שמא ישהה אותם. ולכך אסרו אף לאוכלם מיד. וכן איתא בירושלמי [מפני שהוא משהה].

10. תימא, למה שנאו כאן? תוספות.

ואסיק רב אשי לראייתו: **מאי לאו**, מדחומץ **לא צמית**, ואינו מעכב את השעורים שנתנפחו מלהחמיץ, שמע מינה דחמועי נמי **מחמועא!** וממהר הוא להחמיץ את הקמח שניתן בו מלכתחלה. אלמא, סבר שמואל כרב כהנא, דקמח שניתן לחרוסת ישרף מיד, מחמת החומץ שבה⁽²⁾.

ודחינן: **לא** ראייה היא משמואל. **דדילמא** לא אמר, אלא דהחומץ **לא מצמת צמית**. ואינו מונע את החיטים מלהחמיץ מחמת המים שנבלעו בהם בשריה, עוד טרם שניתנו בו. אבל **לא** אמרינן דחמוע מחמוע! אלא אינו מונע את החימוץ, אבל אף לא ממהרו. ואכתי מצינו לומר, דאם נתן קמח לחרוסת, לחכמים תיאכל מיד.

שנינו במתניתין: **אין מבשלין את הפסח**, לא במשקין ולא במי פירות!

תנו רבנן: כתיב "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים". **אין לי אלא** שאסור לאוכלו מבושל במים. **בשאר משקין מנין** שאסור?

אמרת, קל וחומר הוא. **ומה מים שאין הם מפגינן את טעמן של הפסחים**, אסורין לבשל בהם את הפסח — **שאר משקין**,

כחכמים? האם אף **אחרוסת** קאמר כן מר, ולדעתך חכמים מתירים אף בחרוסת. או דלמא, דוקא **אחרדל** קאמר כן מר! אבל בחרוסת, אף לחכמים תשרף.

מא-א **אמר ליה רב הונא**: **למאי נפקא מינה?** הלא אין שום הבדל ביניהם.

אמר ליה רב נחמן בר יצחק: מצינו לדרב **כהנא** שחילק ביניהם. **דאמר רב כהנא**: מחלוקת בנותן קמח לתוך החרדל. אבל הנותן לתוך החרוסת, לדברי הכל ישרף מיד⁽¹⁾!

אמר ליה: הא דרב כהנא **לא שמיע לי כלומר**, **לא סבירא לי** כוותיה! אלא בחרוסת נמי התירו חכמים לאכול מיד. והלכה כמותן.

אמר רב אשי: כוותיה דרב **כהנא מסתברא**, דלא התירו חכמים לאכול מיד אלא בקמח שניתן בחרדל, ולא בחרוסת. דכן מוכח מדאמר שמואל: **אין הלכה כרבי יוסי** דאמר בשעורין שנתבקעו, "שורן בחומץ, והחומץ צומתן"! אלא אף כששורן בחומץ הן מחמיצות.

רבינו דוד והתוספות רי"ד שם [יעוין שם בהערה 4], אינו ענין להכא כלל.

2. ותימא, הא לעיל סליק אדעתין לאוקמא לשיטת ה"יש אומרים" בשיטת רבי יוסי. משמע דתנא קמא ד"יש אומרים", סבר כתנא קמא דרבי יוסי. ואפילו הכי קאמר, דנותן את הקמח ואחר כך נותן את החומץ. אלמא, חומץ אינו מחמץ לכולי עלמא.

ויש לומר, דסמיך התם אמסקנה דהכא, דלא

להשהותן. אלא שדרך החרדל שלא להשהותו, משום שמפיג טעם. ולכן התירוהו לאכול מיד. אבל בחרוסת שהדרך להשהותה, חיישינן בה שיבוא להשהותה.

1. ופליג רב כהנא אעולא, דאסר לעיל [מ ב] ליתן בחומץ משום "לך אמרינן לנזירא". דלרב כהנא אסור מעיקר הדין. כדאמר "לתוך החרוסת, לדברי הכל ישרף מיד". וסבירא ליה דחומץ נמי חמועי מחמוע. תוספות. אכן לדרך